

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

А Актуалізація проблем формування професійної компетентності зумовлюється динамічними змінами у сучасній сфері обслуговування, що спонукає до підвищення професіоналізму, компетентності педагогічних працівників у цій галузі професійної діяльності. Зміст статті висвітлює необхідність реалізації освітніх трансформацій у системі професійної підготовки фахівців сфери обслуговування на основі компетентнісного підходу, зокрема, пошук інноваційних форм, нових методик, інтерактивних технологій навчання на всіх етапах освітнього процесу у професійній школі. Розкривається сутність і концептуальні положення компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців сфери обслуговування, сформульовано сучасні вимоги до означених фахівців. На основі аналізу професійної компетентності та її ключових компетенцій щодо випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти як майбутніх фахівців сфери обслуговування виокремлені базові компетенції випускників, що їх мають формувати педагоги професійної школи в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: професійна компетентність випускника; ключові компетенції випускника; компетентнісний підхід; організаційно-методичні засади; сфера обслуговування

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства висуває нові вимоги до якості професійної підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, головним показником якої є професійна компетентність, що характеризується сформованістю спеціальних знань, умінь і якостей, необхідних для успішного розв'язання професійних завдань.

Особливі вимоги суспільство висуває до якості підготовки фахівців сфери обслуговування, діяльність яких пов'язана з наданням послуг і створенням продуктів, що задовольняють матеріальні, естетичні та духовні потреби людини.

Необхідність формування нової генерації висококваліфікованих фахівців сфери обслуговування, здатних виконувати складні виробничі завдання на високому професійному рівні, вимагає від закладів професійної (професійно-технічної) освіти переосмислення мети і змісту професійної підготовки цієї категорії спеціалістів на основі компетентнісного підходу.

Нині актуальними є змістовні трансформації у системі професійної підготовки фахівців сфери обслуговування, зокрема це стосується пошуку інноваційних форм, нових методик, інтерактивних технологій навчання на всіх етапах освітнього процесу у професійній школі. Стає необхідним перехід до систем навчання, зорієнтованих на формування як особистісних якостей фахівця, так і компетенцій у майбутній професійній діяльності. Проте кардинальні зміни, що відбуваються у вітчизняній професійно-технічній освіті,

нові умови її функціонування вимагають істотного коригування освітнього процесу. З огляду на це, в системі професійної підготовки фахівців сфери обслуговування широко впроваджується компетентнісний підхід.

Мета статті. Останнім часом намітилась диспропорція у державних системах вищої і професійно-технічної освіти. Проникнення механізмів ринкової економіки у сферу освіти вплинуло на попит і пропозицію щодо професійної освіти. Молоді люди більшою мірою зорієнтовані на вступ до закладів вищої освіти й отримання диплому про вищу освіту. Сьогодні ситуація складається не на користь професійно-технічної освіти, тому що престиж навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти падає. У переважній більшості, до таких закладів потрапляє «залишковий» контингент з незадовільним рівнем знань і розвитку інтелектуальних умінь, відсутністю мотиву до навчання, інтересу до професії тощо. Як же за таких умов вирішити проблему ефективної підготовки кваліфікованих робітників?

Незважаючи на численність праць, присвячених вивченню компетентнісного підходу до організації освіти, чимало проблем залишаються неопрацьованими.

Метою статті є виявлення деяких шляхів реалізації компетентнісного підходу до організації та удосконалення навчально-виробничого процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, які готують фахівців для сфери обслуговування.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Семантика поняття «професійна компетентність» у різних науках

засвідчує цілком різне його трактування, однак наукове трактування таких понять, як «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» зумовлює теоретичне розкриття останнього у дискурсі підготовки фахівців сфери обслуговування. Аналіз численних наукових праць із проблеми досліджень компетентності [3; 5; 6] призводить до розуміння поняття «компетенція» як сукупності взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, і необхідних для якісної продуктивної діяльності відносно них. Натомість «компетентність» – це особистісна якість людини, яка характеризує її здатність самостійно приймати оптимальні рішення та ефективно реалізовувати їх у конкретних життєвих ситуаціях або у певних галузях діяльності.

Компетентність, як і компетенція в освіті, виступає інтегральною характеристикою особистості, якість, яких можна набути у процесі навчання. Без знання немає компетенції, але не кожне знання і не у кожній ситуації виявляє себе як компетенція. Можна визначити поняття *професійної компетентності випускника* закладу професійної (професійно-технічної) освіти як систему знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують можливість виконання професійних обов'язків певного рівня. Компонентами професійної компетентності випускника є *професійні компетенції*, основні функції яких: формування здатності навчатися й самонавчатися; набуття гнучкості у взаємовідносинах і спілкуванні; закріплення репрезентативності; нарощування успішності у професійній діяльності.

У визначенні компетенцій не існує єдиного погляду щодо їхньої структури. Педагогічна теорія і практика демонструє безліч варіантів класифікацій компетенцій. У дослідженнях низки авторів [1; 2; 4; 9] визначена така сукупність *ключових компетенцій випускника* закладу професійної освіти:

- *базові компетенції* – багатофункціональність (виконання широкого кола проблем професійної діяльності); міждисциплінарність; багатоаспектність (широкий спектр інтелектуальної діяльності у професії);
- *соціальна компетенція* – здатність брати на себе відповідальність і приймати власні рішення, продуктивно взаємодіяти з учасниками професійної та соціальної сфери;
- *психологічна компетенція*, яка включає навички рефлексії, досвід міжособистісної взаємодії та самореалізації;
- *інформаційна компетенція*, яка полягає в оволодінні новими інформаційними технологіями;
- *комунікативна компетенція*, яка передбачає володіння вміннями до спілкування, високий рівень культури мовлення;
- *валеологічна компетенція*, яка передбачає наявність знань і умінь у галузі охорони здоров'я;
- *екологічна компетенція*, яка базується на знаннях законів розвитку і взаємодії природи і суспільства та екологічній відповідальності за професійну діяльність.

Аналіз підходів до сутності поняття і структури професійних компетенцій дає змогу констатувати, що загальним для всіх підходів є розуміння компетенції як здатності фахівця розв'язувати реальні та віртуальні проблеми у професійній і соціальній діяльності.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу визначити *організаційно-методичні засоби* забезпечення освітнього процесу, якими є:

- нормативно-правові акти в галузі професійно-технічної освіти (закони, постанови, накази, кваліфікаційні характеристики),
- державні галузеві стандарти, нормативи щодо організації навчально-виробничої діяльності тощо;
- наукові (концепції, принципи, інноваційні підходи);
- навчальні (плани, програми дисциплін, підручники, посібники, електронні освітні ресурси тощо);
- методичні (інноваційні методики, засоби навчання, інструктивні, методичні матеріали до виконання самостійних, лабораторних, практичних робіт тощо);
- матеріали, що описують зміст, визначають структуру, прогнозують результат, регламентують послідовність і перебіг теоретичного, практичного навчання та виробничих практик.

Викладення основного матеріалу. Переорієнтація освітнього простору на компетентнісний підхід передбачає вирішення трьох першочергових проблем у професійному навчанні. *Перша* – необхідність усвідомлення кожним педагогом того, що компетентнісний підхід передбачає нове розуміння результату професійної освіти. Вирішення *другої* проблеми полягає у визначенні й обґрунтуванні системи ключових компетентностей учнів (слухачів) на кожному етапі професійної підготовки та необхідності цілеспрямованого їх формування й розвитку в процесі планування, організації та здійснення навчально-виробничого й освітнього процесів. Вирішення *третьої* проблеми пов'язано з необхідністю технологізації освітнього процесу у професійній школі, що забезпечить створення відповідного освітнього простору і формування та розвиток професійних компетентностей учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. До того ж освітні технології мають забезпечити всім учасникам педагогічного процесу можливість їхнього оптимального вибору, для власного цілепокладання, самоорганізації та саморозвитку.

На основі аналізу професійної компетентності та її ключових компетенцій щодо випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти як майбутніх фахівців сфери обслуговування можна виокремити *базові компетенції*, що їх мають формувати педагоги професійної школи в процесі професійної підготовки, а саме [9]:

- *мотиваційна компетенція* – усвідомлення учнями мотивів до якісного здійснення майбутньої професійної діяльності, а отже, набуття ними необхідних знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей, що забезпечать можливість виконання ними професійних обов'язків певного рівня;

– *когнітивно-творча компетенція* – здатність учнів творчо набувати професійні знання, вміння і навички, мати творчий потенціал самоосвіти і саморозвитку, що визначає їхню спроможність до творчості у майбутній професії, успішність майбутньої професійної діяльності;

– *комунікативна компетенція* – це орієнтованість особистості у різних ситуаціях спілкування, здатність ефективно брати у них участь, що базується на знаннях і відчуттях досвіду особистості, здатності ефективно взаємодіяти з іншими завдяки розумінню самої себе та інших при постійній зміні психічного стану, міжособистісних відносин та умов професійної та соціальної сфер.

Актуалізація проблем формування професійної компетентності зумовлюється динамічними змінами у сучасній сфері обслуговування, які стають беззастережним імперативом для розвитку економіки України та спонукають до підвищення професіоналізму, компетентності працівників у цій галузі професійної діяльності.

Сфера обслуговування перебуває на перетині багатьох галузей промисловості, тому дослідження закономірностей окремих видів компетентностей залежно від конкретних сфер їхнього застосування, діяльнісної або пізнавальної спрямованості слугувало підґрунтям для уточнення поняття «*професійна компетентність фахівців сфери обслуговування*», що розглядається як інтегрована якість особистості, яка характеризує її знання, вміння, навички, особистісні професійно важливі якості, готовність до діяльності, прийняття оптимальних рішень і здатність ефективно їх реалізовувати у певній, конкретній галузі виробничої діяльності (наприклад, транспортній, торгівельній, туристичній, готельно-ресторанній, банківській, художніх промислів тощо), одержуючи суспільно визначений і прогнозований результат. Одразу ж треба зазначити, що сфера обслуговування (або сфера послуг), будучи третинним сектором економіки, не завжди завершується виробництвом продукту, а скоріше сприяє процесу виробництва, підвищуючи рівень його продуктивності [8].

Варто наголосити, що у розвинених країнах світу сфера обслуговування як третинний сектор економіки найбільший за кількістю працівників (понад 50%) і зростає найшвидшими темпами. На основі аналізу потреб вітчизняної сфери обслуговування з'ясовано, що вимоги ринку праці потребують перегляду змісту професійної підготовки відповідної категорії фахівців. У конкурентній боротьбі на внутрішньому ринку України між вітчизняними та іноземними надавачами послуг поки що превалюють останні, що вимагає від українських виробників оперативного знаходження оптимальних комерційних рішень, ефективно діяти у маркетингових умовах, надавати товари і послуги, що відповідають світовим стандартам якості та вимогам споживачів. Успішне забезпечення таких показників можливе лише на основі створення ефективної системи підвищення професійної компетентності фахівців, зайнятих у сфері послуг. На разі вітчизняний ринок послуг зміцнює свої позиції, адаптуючись до нових форм функціонування економіки, інноваційних форм і мето-

дів управління, що й зумовлює використання світового педагогічного досвіду з метою перебудови системи професійної підготовки фахівців сфери обслуговування. Професійна компетентність фахівця у цьому контексті є фундаментальною передумовою успішної професійної діяльності людини у виробничих структурах майбутнього та здатна забезпечити ефективне подолання розриву між вимогами сфери послуг і можливостями професійно-технічної освіти.

Нині виокремлені *концептуальні положення підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування на засадах компетентнісного підходу* [5]:

1. Професійна компетентність є мірою та головним критерієм професійної підготовленості фахівців сфери обслуговування.

2. Професійна компетентність фахівців сфери обслуговування – це не лише знання, вміння, навички, а й творче ставлення до справи, позитивні нахили, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати певний досвід, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці, в конкретній професійній ситуації.

3. Професійна компетентність визначається здатністю суб'єкта праці мобілізувати знання, вміння та досвід в конкретній соціально-професійній ситуації і якісно виконувати професійні функції відповідно до посади, яку він обіймає.

4. Професійна компетентність інтегрує зміст, пов'язаний із майбутньою професійною діяльністю у сфері послуг, актуалізуючи набуті знання і вміння в потрібний момент задля використання їх у процесі професійної діяльності.

5. Професійна компетентність фахівців сфери обслуговування цілеспрямовано формується з урахуванням сучасного стану та перспектив розвитку сфери послуг, а також соціально-психологічних, етичних, правових норм, усталених у суспільстві.

6. Модель формування професійної компетентності фахівців сфери обслуговування містить низку послідовних етапів: мотиваційний (професійна спрямованість і мотивація), когнітивний (система знань про майбутню професійну діяльність і вміння їх застосовувати), діяльнісний (система фахових умінь і навичок, формування яких забезпечується змістом, формами і методами виробничого навчання) та оцінно-контрольний (діагностика, аналіз, коригування навчальних досягнень учня та рефлексія суб'єктів педагогічної взаємодії); кожен з цих етапів має відповідне змістовне й організаційно-управлінське наповнення.

7. Формування професійної компетентності фахівців сфери обслуговування можливе завдяки реалізації таких *педагогічних умов*:

– упровадження інноваційних педагогічних технологій формування професійної компетентності;

– акцент на діяльнісний, практико-орієнтований етап формування професійної компетентності;

– підвищення рівня професійної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування під час виробничих практик;

– упровадження якісного організаційно-методичного забезпечення формування професійної компетентності;

– ціннісно-орієнтована спрямованість формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування;

– організація підготовки інженерів-педагогів до формування професійної компетентності фахівців сфери обслуговування.

У контексті реалізації компетентнісного підходу до підготовки фахівців у закладах професійної освіти, які готують фахівців для сфери обслуговування, набуває важливого значення вдосконалення освітніх програм, оновлення яких повинно відбуватися на основі нормативно-правового забезпечення. При розробленні зазначених програм-стандартів можна виділити чотири моделі формування компетентцій, що конкретизують застосування компетентнісного підходу: модель формування особистісних якостей випускників, модель формування їхніх операційних компетентцій, модель формування ефективних компетентцій, модель формування комплексу функціональних компетентцій.

Модель формування особистісних якостей орієнтована на виявлення і заохочення тих, хто володіє необхідними для обраного фаху якостями і «відсівом» або переорієнтацією тих, хто ними не володіє.

Модель формування операційних компетентцій спрямована на освоєння людиною стандартних (алгоритмізованих) процедур і операцій.

Модель ефективних компетентцій передбачає результативність отриманої освіти.

Згідно з *моделлю формування комплексу функціональних компетентцій* освітні програми повинні будуватися на основі вимог й очікувань до виконання фахівцем певних професійних функцій, притаманних для фахівців сфери обслуговування. Оскільки при компетентнісному підході до підготовки досвідченого фахівця сфери обслуговування робиться акцент на її діяльнісному змісті, логічним є питання: «Якими методиками навчати діяльності?». Основним змістом навчання стають дії, операції, що співвідносяться з професійною проблемою, яку потрібно розв'язати. При такому підході навчальна діяльність набуває дослідницько-пошукового і практично-перетворювального характеру. Запровадження нового підходу до навчання вимагає створення нових методик навчання і підготовки фахівців. Практично, ці методики вимагають не лише перегляду програм викладання, а й створення методичного комплексу, зокрема, методичних рекомендацій із обов'язковими фаховими інтерактивними практикумами для учнів: тренінги, майстер-класи, дискурси, проекти, веб-квести тощо. Отже, у контексті компетентнісного підходу практика повинна набути особливого значення, а всі інші форми роботи сприяти її успішності, однак і застосування осучасненого змісту та педагогічних інновацій сприяють досягненню високих навчальних показників і дають змогу випускникам професійної школи виходити на ринок праці, володіючи високим рівнем сформованості професійної компетентності.

Домінуючим принципом упровадження освітніх інновацій у професійну підготовку кваліфікованих робітників сфери послуг є їхня інтеграція, що реалізується на цільовому, змістовому, процесуальному та оцінно-результативному рівнях. Так, чітко визначені навчальні цілі, а з ними і весь перебіг навчання за фахом забезпечують гарантоване досягнення результатів. Змістове наповнення педагогічних інновацій формує сукупність усіх використаних у конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм навчання. Процесуальний аспект визначає послідовність оволодіння майбутніми фахівцями сфери обслуговування окремими виробничими операціями, способами професійної діяльності. Оцінно-результативний рівень відображається у результатах виконання поставлених перед учнем практичних завдань, що й засвідчує якість сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця сфери обслуговування. Формування професійної компетентності здійснюється шляхом інтегрованого застосування різних педагогічних технологій: проблемно-розвивального, особистісно зорієнтованого, інтерактивного навчання, метод проектів, ігрові технології, навчально-творчі задачі, навчальний тренінг, методи стимулювання творчої активності учнів тощо.

Сучасні вимоги до фахівця сфери обслуговування передбачають визначення його професійної діяльності як поліструктурної, поліпредметної, поліфункціональної системи, що містить не лише професійні знання, навички та досвід, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати набуті знання, вміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці, у реальній робочій ситуації. Завдання практичного навчання фахівців сфери обслуговування полягає в їхній здатності до практичної реалізації набутих знань, мобілізації вмінь і досвіду у конкретній соціально-професійній ситуації задля якісного виконання завдань й обов'язків відповідно до посадових функцій. Практична складова професійної підготовки фахівців сфери обслуговування органічно доповнює теоретичну, забезпечує принцип зв'язку теорії з практикою, впливає на конкретизацію та закріплення знань, розвиває пізнавальні здатності й самостійність учнів, формує в них практичні вміння і навички.

Під час проведення виробничої практики майбутніх фахівців сфери обслуговування є необхідним використання комплексу заходів, спрямованих на формування соціально адаптованої та професійно відповідальної особистості, яка, по-перше, володіє прикладними теоретичними знаннями й уміннями оцінювати та розв'язувати ситуативні завдання; по-друге, має досвід роботи, що ґрунтується на практичних навичках у розв'язанні реальних виробничих завдань, набутий у процесі виробничого навчання та виробничої практики; по-третє, володіє якостями і властивостями, необхідними для певного виробничого середовища (дисциплінованість, відповідальність, комунікативність, здатність працювати в команді, самостійність тощо). Організація виробничих практик, спрямованих на систематизацію й удосконалення набутих знань і вмінь, поглиблення досвіду

професійної діяльності, спричиняє якісно нові перетворення у мотиваційній (задоволення професійних потреб), когнітивно-пізнавальній (оновлення, розширення, поглиблення знань), діяльнісно-поведінковій (відповідальність, досвід, продуктивне перетворення дійсності, виконання виробничих дій та операцій тощо), емоційно-вольовій (саморегуляція, самоконтроль, рефлексія) сферах особистості. Практики на виробництві, інтегруючись із виробничим навчанням у межах закладу професійної (професійно-технічної) освіти, спрямовані на оволодіння учнями знаннями й уміннями у професійній галузі, сприяють формуванню їхньої професійної адаптації до виробничої системи та професійній соціалізації, засвоєнню соціально значущих норм і правил, що детермінуються специфікою професії у сфері обслуговування.

Висновки. Таким чином, розкривається сутність і концептуальні положення компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців сфери обслуговування, сформульовані сучасні вимоги до означених фахівців. Визначені поняття «професійна компетентність» та «професійна компетенція» випускника закладу професійної освіти, які готують фахівців для сфери обслуговування. Розглянута методика організації освітнього процесу підготовки кваліфікованих робітників, у якому важливим аспектом у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування є вдосконалення освітніх програм, застосування осучасненого змісту та педагогічних інновацій, обґрунтування методичних основ якісного забезпечення освітнього процесу, створення нових методик навчання і підготовки фахівців. Проте визначено, що у контексті компетентнісного підходу виробнича практика набуває особливого значення, а всі інші форми навчально-організаційної роботи повинні сприяти її успішності.

Шевчук С. С. Профессиональная подготовка специалистов сферы обслуживания на основах компетентностного подхода.

А *Актуализация проблем формирования профессиональной компетентности обуславливается динамичными изменениями в современной сфере обслуживания, что требует повышения профессионализма и компетентности квалифицированных работников в этой сфере профессиональной деятельности. Содержание статьи освещает необходимость реализации образовательных трансформаций в системе профессиональной подготовки специалистов сферы обслуживания на основе компетентностного подхода, в частности, поиск инновационных форм, новых методик, интерактивных технологий на всех этапах образовательного процесса в профессиональной школе. Раскрывается сущность и концептуальные положения компетентностного подхода в профессиональной подготовке будущих специалистов сферы обслуживания, сформулированы современные требования к данной категории специалистов.*

На основе анализа профессиональной компетентности и её ключевых компетенций к выпускникам профессиональных (профессионально-технических) учебных заведений, как будущим специалистам сферы обслуживания, выделены базовые компетенции выпускников, которые необходимо формировать педагогам профессиональной школы в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная компетентность выпускника; ключевые компетенции выпускника; компетентностный подход; организационно-методические мероприятия; сфера обслуживания

Shevchuk Svitlana. Professional Training of the Service Sphere Professionals on the Competent Approach Basis.

S *Actualization of the professional competence formation problems are conditioned by dynamic changes in the modern sphere of service, which needs to increase professionalism, competence of pedagogical employees in this area of professional activity. The paper highlights the need for educational transformations in the system of professional training of specialists in the service sphere on a competent approach basis, in particular, search for innovative forms, new techniques, interactive technologies of teaching at all stages of educational process in a vocational school. The paper depicts essence and conceptual provisions of the competence approach in training future specialists in the sphere of service, formulates some requirements for the mentioned professionals. Based on the professional competence of graduates of vocational training institutions as future service sphere specialists' analysis and its key competencies, it is possible to identify the basic competencies of students, which should be formed by vocational school teachers in the process of vocational training.*

Key words: : professional competence of students; basic competencies; competence approach; organizational and methodical principles; sphere of service

Перспективи подальших досліджень. Методика реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці ще не досліджена повною мірою і вимагає прискіпливої до себе уваги педагогів професійної школи. Залишаються нез'ясованими найефективніші форми освітнього процесу, які б повною мірою забезпечили формування різного типу компетентностей випускників закладів професійної освіти. Відсутні також розробки оцінювання набутих компетентностей. Розв'язання зазначених проблем сприятиме успішному втіленню компетентнісного підходу в освітню практику.

Список використаних джерел

1. Ашиток Н. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки фахівців у вищій школі. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2016. Вип. 3(35). С. 5–9.
2. Болсун С., Чипиленко Н. Інноваційний підхід до формування професійного іміджу педагога у системі післядипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2011. №6. С. 27–31.
3. Глікман В. Модель формування професійних якостей майбутніх судноводіїв у процесі фахової підготовки. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. №5 (25). С. 9–14.
4. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? *Высшее образование сегодня*. 2006. № 8. С. 20–26.
5. Ковальчук В., Оршанський Л. Професійна підготовка на засадах компетентнісного підходу. *Молодь і ринок*. 2016. №11–12. С. 6–10.
6. Локшина О. І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті: матеріали // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України. Київ: Педагогічна думка, 2009. С. 21–30.
7. Осипенко С. М. Зміст та структура самоосвітньої компетентності учнів закладів професійно-технічної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. №5 (25). С. 14–18.
8. Решітник П. М., Батченко Н. Г. Професійна освіта і компетентність. *Науковий вісник НАУ*. 2005. № 88. С. 157–162.
9. Шевчук С. С. Інноваційна діяльність педагога професійної школи: навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО УМО АПНУ, 2015. 174 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 12.08.2018